

In the Supreme Court of South Africa
In die Hooggeregshof van Suid-Afrika

APPELLATE

Provincial Division)
Provinsiale Afdeling)

Appeal in Civil Case
Appèl in Siviele Saak

S. P. MORELE

Appellant,

versus

SANTAM VERSEKERINGS MAATSKAPPY

Respondent

Appellant's Attorney
Prokureur vir Appellant Horwitz, A. & L.Respondent's Attorney
Prokureur vir Respondent Havelle & HavelleAppellant's Advocate
Advokaat vir Appellant M.D. KuiperRespondent's Advocate
Advokaat vir Respondent J.E. Luderb

Set down for hearing on

Op die rol geplaas vir verhoor op

2, 3, 7, 10, 11

~~haram~~ Botha, Holmes, Rabie, JJA, Galgut et
Kotzé, AJA.

(W.L.D.)

Kuiper - 9.47 - 11.00, 11.21 - 11.25, 12.12 - 12.23,
Luderb - 11.25 - 12.12,

Word die voormelde appèl met
koste gehandhaaf. Die bevel van
die hof a quo word ter syde
gestel en deur die volgende bevel
hervang: "Dannis ten gunste van die
erster ten bedrae van R 6.124-88, met
koste."

+ Lofgeed

Bills Taxed—Kosterekenings Getakseer

Writ issued
Lasbrief uitgereikDate and initials
Datum en paraafDate
DatumAmount
BedragInitials
Paraaf

(Herspraak per
Rabie AR
25/11/75)

AR
25/11/75

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA

(APPELAFDELING)

In die saak tussen:

SEBOTSE PHINEAS MORELE.....Appellant

en

SANTAM VERSEKERINGSMAATSKAPPY BEPERK....Respondent

Coram: Botha, Holmes, et Rabie, ARR., et

Galgut, et Kotzé, Wnd. ARR.

Verhoordatum:

Leweringsdatum:

6 November 1975.

26 November 1975

U I T S P R A A K

RABIE, AR.:

Dit is n appèl teen n bevel van absolusie van die instansie, met koste, wat in die Witwatersrandse Plaaslike Afdeling verleen is in n aksie waarin appellant R6 484-88 van respondent geëis het om hom te vergoed vir beserings wat hy opgedoen het toe hy omgery is deur n motorvoertuig

wat...../2

wat kragtens die bepalinge van die Motorvoertuigassuransiewet no. 29 van 1942 by respondent verseker was. Die partye het voor die verhoor met mekaar ooreengekom dat indien appellant in sy eis sou slaag, hy op vergoeding van bedrae van R6 124-88 geregtig was.

Dit was gemene saak tussen die partye dat die voorval waarin appellant beseer is om ongeveer 9 nm. op 23 Oktober 1971 in Meadowlands, Johannesburg, plaasgevind het. Dit was ook gemene saak dat appellant beseer is toe hy agter n stilstaande Mazda-bakkie gestaan het en van agter af deur die versekerde voertuig, wat van wes na oos gery het en waarvan ene Elias Tlou die bestuurder was, omgery is. Die partye was dit egter nie met mekaar eens oor presies waar die voorval plaasgevind het nie. In die besonderhede van sy eis het appellant aanvanklik beweer dat die Mazda in Ndlovustraart, oorkant n huis met die nommer 663 J, gestaan het en dat Tlou van wes na oos in Ndlovustraart gery het toe dit hom omgery het en met die agterkant

van...../3

van die Mazda gebots het. Enkele weke voordat die verhoor plaasgevind het, het hy die gemelde besonderhede gewysig deur te beweer dat die Mazda op die sypaadjie noord van Ndlovustraat gestaan het en dat Tlou op die sypaadjie gery het toe dit met hom en die Mazda gebots het. Die oorspronklike bewering dat die ongeluk in die straat plaasgevind het, is slegs as 'n alternatiewe bewering behou. By die verhoor het appellant en sy getuies (Isaac Mokwena en James Charzen) getuig dat die ongeluk op die sypaadjie plaasgevind het. In respondent se verweerskrif is beweer dat die ongeluk in Ndlovustraat plaasgevind het en by die verhoor het respondent se getuies (die gemelde Tlou en Christopher Khumalo, 'n konstabel in die Suid-Afrikaanse Polisie) ook so getuig.

Die verhoorregter (Van Reenen, Wnd.R.) het bevind dat die ongeluk in die straat plaasgevind het en het toe op die grondslag van daardie bevinding voortgegaan om te

beslis...../4

beslis of Tlou nalatig was toe hy appellant in die straat omgery het. Die bevinding dat die ongeluk in die straat plaasgevind het, is deur mnr. Kuper, wat namens appellant verskyn het, aangeval, maar nie met veel geesdrif nie, en m.i. is daar geen rede om te bevind dat die verhoorhof in hierdie bevinding fouteer het nie. Khumalo, wat sowat n halfuur na die ongeluk op die toneel aangekom het, het getuig dat hy sowel die Volvo as die Mazda in die straat gevind het en dat hy, terwyl hy nog op die toneel was, n skets voorberei het waarop aangedui word dat albei voertuie in die straat, naby die randsteen aan die noordelike kant van die straat, gestaan het. Die skets was n bewysstuk by die verhoor. Daar is geen suggestie dat enige van die voertuie gedurende daardie halfuur beweeg is van die plek waar dit onmiddellik ná die botsing gestaan het nie, en Khumalo se getuienis is deur die verhoorhof as deurslaggewend beskou. Voeg n mens nou nog by dat appellant maar eers in n laat stadium beweer het dat die ongeluk op die sypaadjie

plaasgevind...../5

plaasgevind het, en ook dat dit as onwaarskynlik voorkom dat Tlou op die sypaadjie sou gery het as daar net langs-aan n teerstraat was waarop hy kon gery het, dan is daar m.i. geen rede om te sê dat die bevinding van die hof a quo verkeerd was nie.

Dit bring ons by die belangrike gedeelte van die appèl, nl. die verhoorhof se bevinding oor die vraag van Tlou se nalatigheid. Respondent se verweerskrif het aanvanklik bloot n ontkenning van appellant se bewering dat Tlou nalatig was, bevat, maar later is n wysiging aangebring om die volgende bewerings by te voeg:

"Verweerder pleit spesifiek dat die botsing n ongeluk was wat veroorsaak is deur n onvoorsienbare en onafwendbare gebeurlikheid, meer in besonder deurdan onmiddellik voor die botsing:

- (i) Die windskerm van die versekerde voertuig versplinter is as gevolg waarvan die bestuurder se uitsig belemmer of versper is en sodoende die botsing tot gevolg gehad het, alternatiewelik
- (ii) Die windskerm versplinter is en dele daarvan

die...../6

die bestuurder teen die kop getref het en die bestuurder duiselig geraak het, as gevolg waarvan die botsing ingetree het, alternatiewelik

(iii) n klip of ander voorwerp die bestuurder teen die kop getref het, as gevolg waarvan hy duiselig geword het en as gevolg waarvan die botsing plaasgevind het."

Appellant het getuig dat hy agter die bakkie gestaan het en besig was om met mense wat agter in die bakkie gesit het, te praat toe hy van agter af omgery is. Hy het die Volvo nie gesien aankom nie. Charzen het ook nie die Volvo voor die botsing gesien nie, en Mokwena se getuienis dat Tlou op die sypaadjie gery het, is verwerp. Daar is enkele punte in die getuienis van Khumalo wat ter sake is, maar in hoofsaak was die verhoorhof op die getuienis van Tlou self aangewese toe dit moes beslis oor die vraag of hy nalatig was of nie.

Tlou se getuienis kan soos volg opgesom word:

(1) Hy het van wes na oos in Ndlovustraats gery, teen n

snelheid...../6

snelheid van 30-35 m.p.u. Dit was donker en sy motorkar (n 1959-model Volvo) se ligte het gebrand. Daar is straatligte langs Ndlovustraat. Dit het ook gebrand.

2. Hy het die rooi agterliggies van die voertuig waarteen hy gebots het, op n groot genoeg afstand gesien om veilig by daardie voertuig verby te kon ry.

3. Ná hy die rooi liggies gesien het, het hy sy regterkantse flikkerlig aangeslaan om te wys dat hy na regs gaan beweeg.

4. Volgens sy hoofgetuienis was hy "van plan" om na regs te ry toe hy "gehoor" het dat n voorwerp sy windskerm tref. In kruisverhoor het hy gesê dat die windskerm getref is pas nadat hy sy stuurwiel na regs begin draai het, en "just when I was in the act of turning". (Appellant se hoofgetuienis is in Afrikaans vertolk, en sy getuienis in kruisverhoor in Engels).

5. Toe die voorwerp sy windskerm tref, was hy (volgens sy hoofgetuienis) ongeveer 17 tree van die Mazda af. ~~11/50~~

In die landdroshof (waar hy beskuldigde in n strafverhoor was) het hy gesê dat hy van 40 tot 50 tree van die Mazda af was toe hy begin het om na regs te draai. In kruisverhoor in die onderhawige verhoor het hy gesê dat hy nie sou sê dat hierdie skatting van 40-50 tree verkeerd is nie.

6. Die glas van die windskerm het gebreek en daar was, volgens sy hoofgetuienis, "n gat in die glas", en "net stukke glas het agtergebly in die raam". (Die windskerm het uit twee gedeeltes bestaan, elk in sy eie raam). Die gat was in die gedeelte van die windskerm wat voor die stuurwiel was. (Dit was n linkerhandse stuur). Die ander gedeelte van die windskerm was slegs gebars. Tlou se getuienis in kruisverhoor oor hoe die windskerm daar uitgesien het, was baie verward. Dit wil egter voorkom dat hy wou te kenne gee (hy het dit so op n foto van die voorruit van n motorkar geïllustreer) dat daar n min of meer ronde gat in die middel van die ruit was en dat die res van die ruit, hoewel gebars, nog in die raam bly vassteek het.

7. Toe die windskerm breek, het hy in sy hoofgetuienis gesê, het hy "geskrik". Daarna het hy "nie mooi gesien nie" omdat hy "deurmekaar" was en hy het toe met die Mazda gebots. In kruisverhoor het hy gesê dat hy probeer het om sy remme aan te slaan, maar dat hy dit nie kon doen nie omdat hy "confused" was. Hy was "confused", het hy gesê, "because I was also struck, at that stage, and I don't know whether I did apply brakes, or I accelerated". Hy het ook gesê dat "after being struck by this object, I think I left the steering wheel", maar direk daarna het hy weer gesê "I don't know whether I took my hands off the steering wheel, or I held on something else".

8. Sy voorkop is beseer, het hy gesê, en hy het n merk aan sy voorkop aan die hof getoon. Die stukkende plek het "gebloeï". In kruisverhoor het hy gesê dat hoewel die wond klein was - hy het beduie dat dit omtrent n duim lank was - dit baie ("profusely") gebloeï het.

9. Toe dit in kruisverhoor aan appellant gesuggerer is dat dit wou voorkom dat die besering nie van so n ernstige

aard was dat dit hom verward ("confused") kon gemaak het nie, het hy gesê, "My lord, after that I got a shock, that is the main thing, I had a shock". Hy is toe gevra: "You mean it was not the blow to your head that made you confused, it was just the shock, is that right?" Sy antwoord was: "Mainly it's the shock, my lord". Toe hy uitgevra is oor hoe verward hy was en of hy dalk bewusteloos was, het hy gesê: "I might have been slightly unconscious, because I remained about 5 minutes before I could speak".

10. Hy is in sy hoofgetuienis gevra wat die besering aan sy voorkop veroorsaak het. Sy antwoord was: "Ek is nie seker daarvan nie, miskien n glas, of n klip". Hy is ook gevra: "Nou was daardie besering wat jy op jou voorkop opgedoen het, was dit opgedoen vóór die botsing met die voertuig, of het dit gedurende die botsing met die voertuig gebeur?" Sy antwoord was: "Nee, ek dink dit was vóór die botsing". In kruisverhoor is hy daarop gewys dat hy in die landdroshof gevra is "Did your head perhaps smash the windscreen after it had been struck by the stone?",

en dat hy geantwoord het "I think so". Sy reaksie daarop was: "My lord, that is why I say I don't know, it might have happened like that. I am just thinking". In antwoord op 'n verdere vraag het hy bevestig dat hy wou tekenne gee dat hy nie weet of sy kop teen die windskerm gestamp het nie, maar dat dit moontlik is dat dit kon gebeur het.

11. In die botsing het die linker voorkant van sy Volvo met die regter agterkant van die Mazda in botsing gekom.

12. Hy het aan Khumalo 'n "rapport" gemaak en hom vertel van die "voorwerp", of "klip", wat sy voertuig getref het.

13. In antwoord op vrae van die verhoorregter het hy gesê dat hy die volgende dag "some pieces of glass" op die toneel van die botsing gevind het, maar dat hy nie kon sê of daardie glasstukke "were of the same car which was smashed, or of another one". In sy eie voertuig, het hy gesê, het hy ook glasstukke gevind.

Ek verwys nou kortliks na enkele punte in die

getuienis...../12

getuienis van Khumalo. In verband met die windskerm van die Volvo het hy gesê: "—— die hele windskerm was gebreek gewees, maar by die kant daar was stuk glase staan nog". Dit is in sy hoofgetuienis gesê, en hy is nie daarna verder daaroor uitgevra nie. Hy het ook getuig dat hy niks besonders aan Tlou opgelet het wat sy aandag getrek het nie, en toe hy gevra is of Tlou een van die mense was wat beseer is, het hy geantwoord: "No, he was not one of the injured persons." Khumalo het vir Tlou gevra hoe die ongeluk gebeur het, en sy verduideliking was, volgens Khumalo, "to the effect that someone threw a stone, and that stone struck the windscreen, and he then lost control of his vehicle, and it was how the accident occurred". Khumalo het verder getuig dat hy glasstukke in die Volvo- "on the seat and on the floor" - gevind het, en ook in die straat. Die glasstukke in die straat was by die plek waar die twee voertuie met mekaar gebots het ("at the point of impact"). Daar was geen klip in die Volvo nie. Hy het ook in die straat na 'n klip gesoek, maar kon niks vind

nie. Hy het egter bygevoeg dat die lig nie baie goed was nie.

Wat die windskerm van die Volvo betref, verwys ek ook kortliks na die getuienis van appellant. Hy is in kruisverhoor gevra hoe die windskerm ná die botsing gelyk het, en sy antwoord was dat dit "wide open ---- smashed completely" was. Hy het toegegee dat hy nie so goed opgelet het dat hy kon sê of daar nog stukke glas in die raam bly steek het nie, maar toe dit aan hom gestel is dat Tlou sou getuig dat "that the windscreen itself, the whole windscreen was shattered, and there was a little round whole in the windscreen itself", het hy geantwoord: "No, I still say, my lord, that there was no windscreen there, and there was no such hole."

Die verhoorhof het, met verwysing na Arthur v. Bezuidenhout and Mleny 1962(2) S.A. 566 (A.), beslis dat die onus om te bewys dat Tlou nalatig was en dat sy nalatigheid appellant se beserings veroorsaak het deurgaans

op appellant gerus het en dat daar nie 'n onus op respondent was om die bewering in sy verweerskrif dat die botsing deur "n onvoorsienbare en onafwendbare gebeurlikheid" veroorsaak is, te bewys nie, maar dat die getuienis met betrekking tot hierdie bewering saam met al die ander getuienis in die saak oorweeg moes word by die beslissing van die vraag of appellant hom gekwyd het van die gemelde onus wat daar op hom gerus het. Met hierdie benadering tot die saak is daar nie fout te vind nie. Dieselfde geld vir wat in die volgende passasie in die uitspraak van die verhoorhof gesê word:

is

"The question which I have to answer, does that evidence, taken as a whole, establish negligence on the part of Mr. Tlou? There can be no doubt that the defendant was called upon to adduce some evidence. Here we have a motor vehicle running from behind into a standing vehicle, where the driver has told me that he saw the parked vehicle in good time. From this fact an inference of negligence can be made. That inference will remain until or unless replaced (displaced?)"

Die verhoorhof het Tlou se getuienis dat n klip (of ander

voorwerp) sy voertuig se windskerm getref en gebreek het, aanvaar, asook sy getuienis dat die klip (of ander voorwerp), of n stuk glas, hom teen die voorkop getref het. Nadat verwys is na Tlou se getuienis dat hy verward was, het die verhoorhof soos volg geredeneer en tot die beslissing geraak dat appellant nie daarin geslaag het om sy saak te bewys nie:

"It may well be that Mr. Tlou was not physically incapacitated, but it may ^{equally} well be that he was.

I have had no expert guidance as to the extent, if any, to which 'duiseligheid', that is giddiness or dizziness or confusion, caused by a blow on the head, would render a person incapable of co-ordinated action.

It follows from this that in my view the plaintiff has not discharged the onus resting upon him."

Namens appellant is in die eerste plek aangevoer dat die verhoorhof fouteer het toe dit Tlou se getuienis dat sy windskerm deur n klip of ander voorwerp getref en gebreek is, aanvaar het. In die alternatief is

betoog...../16

betoog dat selfs indien aanvaar word dat n klip of ander voorwerp die windskerm gebreek het, en daarby ook nog dat daardie klip of voorwerp, of n stuk glas, Tlou op die voor- kop beseer het, die verhoorhof nogtans fouteer het deur die saak te benader op die grondslag dat die besering so n uit- werking op Tlou kon gehad het dat dit hom kon verhinder het om behoorlik te bestuur.

In die uitspraak van die hof a quo is daar slegs twee passasies waarin die getuienis van Tlou enigsins behandel word. Die een passasie is n opsomming van sy ge- tuienis oor sy besering en die uitwerking wat dit op hom gehad het. Dit lui soos volg:

"Mr. Tlou further testified that the same object, or a piece of glass from the windscreen, struck him on his forehead. The effect of this on him he described in various terms, and here one must bear in mind that this evidence was given with the aid of an interpreter. Mr. Tlou first said 'Ek was deurmekaar', 'Ek het geskrik', 'Ek was duiselig'. Later on he said 'I might have been slightly uncon^scious', and several times he referred

to his condition as 'confused'. His description of what he did or did not do, was also confused. He said he tried to put on his brakes, and then again that he might have braked, or accelerated. He might have taken his hands off the steering wheel, and so on."

Soos uit hierdie aanhaling blyk, het die verhoorhof gesê dat sommige van die betrokke getuienis verward was, maar verder bevat die uitspraak geen bespreking van appellant se getuienis en die aanvaarbaarheid daarvan nie. Die tweede passasie lui soos volg:

"Mr. Tlou said that just as he was preparing to swerve to his right, to pass the parked Mazda, something struck and shattered his windscreen. That the windscreen was broken, is common cause, but no stone or other object could be found in or near the car. But I am satisfied that something of this nature must have happened, because constable Khumalo said that the driver had given him this explanation then and there, and, further, that he did find pieces of glass inside the car, on the floor and on the seat."

Die passasie wat so pas aangehaal is, is die enigste in die uitspraak waarin die verhoorregter sê waarom hy Tlou se getuienis dat n klip of ander voorwerp sy windskerm getref en gebreek het, aanvaar het. Daaruit blyk dat, hoewel geen klip of ander voorwerp wat die windskerm kon gebreek het, gevind is nie, die verhoorregter Tlou se getuienis om twee redes aanvaar het, nl. (1) omdat Tlou op die toneel van die botsing vir Khumalo vertel het dat n klip of ander voorwerp sy windskerm gebreek het, en (2) omdat Khumalo glasstukke in Tlou se voertuig gevind het.

Wat die eerste rede betref, is dit bekende reg dat n verklaring wat n persoon buite die hof gemaak het en wat ooreenstem met getuienis wat hy later in die hof gee, gewoonlik nie as getuienis toelaatbaar is nie (kyk bv. R. v. Rose 1937 A.D. 467 op bl. 473; R. v. M. 1959(1) S.A. 434(A.) op bls. 438-439; C.W.H. Schmidt, Bewysreg, bls. 265-267). Daar is uitsonderings op hierdie reël, soos bv. wanneer getuienis van n vorige verklaring toegelaat word

om konsekwentheid aan die kant van n getuie^{te} bewys en aldus n aantyging dat getuienis onlangs versin is, te weerlê, en moontlik het die verhoorhof onder die indruk verkeer dat dit aan Tlou gestel was dat hy sy getuienis oor hoe die windskerm gebreek het eers agterna versin het. Daar is egter nooit soiets aan Tlou gesuggerêr nie. Dit kan miskien ook wees dat die verhoorhof van mening was dat die getuienis oor die verklaring aan Khumalo toon dat Tlou se getuienis betroubaar is omdat hy die verklaring gemaak het voordat hy die geleentheid gehad het om n valse verduideliking te versin. Indien die getuienis vir so n doel toelaatbaar sou wees - dit is n vraag waaroor ek dit nie nodig vind om te beslis nie - sou die bewyskrag daarvan na my mening maar gering wees. Die getuienis toon dat Khumalo eers sowat n halfuur ná die botsing op die toneel gekom het. Tlou moes noodwendig van die eerste oomblik ná die botsing af besef het dat hy gevra sou word om te verduidelik hoe dit gekom het dat hy appellant omgery en

met die Mazda gebots het, en indien die windskerm in die botsing met die Mazda gebreek het - n moontlikheid waaroor later meer gesê word - sou Tlou, indien hy dit nodig geag het om n oneerlike verduideliking te gee, voldoende tyd gehad het om n verduideliking uit te dink. Die vraag of die verduideliking aan Khumalo n eerlike was, is n vraag wat in die lig van al die getuienis beoordeel moet word.

Die tweede rede waarom die verhoorhof Tlou se getuienis oor hoe die windskerm gebreek het, aanvaar het, t.w., die feit dat glasstukke in die Volvo gevind is, is, na my mening, n faktor van onsekere waarde. Ons weet dat die Volvo teen die Mazda gebots het, en die vraag ontstaan of die windskerm nie in daardie botsing kon gebreek het nie, soos namens appellant voor ons betoog is. Indien die antwoord op hierdie vraag "ja" is, is die verdere vraag of stukke van die gebreekte windskerm nie met die botsing in die Volvo kon beland het nie. Daar was geen deskundige getuienis wat lig op hierdie vrae kan werp nie.

Die...../21

Die getuienis wat daar is, sluit die gemelde moontlikhede nie uit nie, soos mmr. Ludorf, wat namens respondent verskyn het, in die loop van sy betoog - m.i. tereg - toegegee het. Die aanwesigheid van glasstukke in die Volvo is dus, soos reeds gesê, na my mening n faktor van onsekere waarde, en die gewig wat daaraan geheg kan word, moet in die lig van al die getuienis in die saak bepaal word.

Soos sal blyk uit wat hierbo gesê is, bevat die uitspraak van die verhoorhof geen bespreking van die geheel van Tlou se getuienis nie. Daar word ook nie gesê welke indruk Tlou op die verhoorhof gemaak het nie, en daar word geen bevinding oor sy geloofwaardigheid as getuie gemaak nie. Dit blyk ook nie dat oorweging geskenk is aan die hierbo gemelde getuienis van Khumalo en appellant oor hêe die windskerm van die Volvo daar uitgesien het nie. Daar moet, soos reeds gesê, aan al die getuienis in die saak oorweging geskenk word, en my mening is dat dit by oorweging van al die getuienis, soosdit in die oorkonde verskyn,

blyk dat Tlou se getuienis onbevredigend en onbetroubaar was, en dat sy relaas oor hoe sy windskerm gebreek het en die ongeluk gebeur het dus nie deur die verhoorhof as aanneemlik bevind moes gewees het nie. Die gronde vir my mening sal blyk uit die behandeling van die getuienis in paragrawe (A) tot (E) hieronder, asook uit wat in paragrawe (i), (ii) en (iii) hieronder in verband met sekere onwaarskynlikhede in Tlou se verhaal gesê word.

(A) Soos in paragraaf 7 van die opsomming van Tlou se getuienis hierbo gesê is, het Tlou aan die begin van sy getuienis oor waarom hy met appellant en die Mazda gebots het, gesê dat hy "geskrik" het en "deurmekaar" was, en dat hy daarna "nie mooi gesien (het) nie". Dit was die enigste verduideliking wat hy in sy hoofgetuienis gegee het. Sy hoofgetuienis skep verder die indruk dat hy "geskrik" het en "deurmekaar" was vanweë die feit dat sy windskerm stuk-kend gegooi is. Hy het wel getuig dat hy teen die voor-kop getref is, maar hy het nooit in die loop van sy hoof-

getuienis...../23

getuienis die besering aan sy kop genoem as die rede waarom hy "geskrik" het en "deurmekaar" was nie. Dit was eers in kruisverhoor dat hy vir die eerste maal sy verwardheid aan die besering toegeskrywe het. (Kyk paragraaf 7 van die opsomming van sy getuienis hierbo). Hy het in antwoord op 'n vraag van appellant se advokaat gesê dat hy sy remme wou aanslaan maar dat hy nie die "opportunity" gehad het om dit te doen nie, en toe hy gevra is waarom hy dit nie gehad het nie, het hy geantwoord: "I became confused, my lord, because I was also struck, at that stage, and I don't know whether I did apply brakes, or I accelerated."

(B.) Nadat Tlou in kruisverhoor gesê het dat hy op die voorkop getref is en as gevolg daarvan verward geraak het, is hy verder uitgevra oor hoe groot sy verwardheid was. Volgens sy antwoorde moes dit taamlik erg gewees het.

Hy het o.m. gesê: "I became confused, I could not do anything", en "I don't remember anything shortly thereafter

clearly...../24

clearly, because I was confused." (Kyk paragraaf 7 van die opsomming van sy getuienis.) Die vraag is aan hom gestel: "Were you knocked unconscious?", en sy antwoord was: "I might have been slightly unconscious, because I remained ~~about~~ ^{for} 5 minutes before I could speak". (Kyk paragraaf 9 van die opsomming van sy getuienis). Op bl. 16-17 hierbo het ek n passasie in die hof a quo se uitspraak aangehaal waarin verwys word na Tlou se getuienis oor sy verwarde toestand. In daardie passasie word o.m. gesê dat Tlou die uitwerking van die hou op sy voorkop "in various terms" beskrywe het, en dit wil voorkom asof die verhoorregter van mening was dat die verskillende maniere waarop Tlou sy toestand beskrywe het moontlik, in sekere mate altans, toe te skrywe is aan die feit dat hy deur middel van n tolk getuig het. Na my mening is dit n te simpatieke siening van sy getuienis, en ek stem saam met ~~die betoog van mnr. Kuper~~ dat Tlou sy getuienis van tyd tot tyd gewysig ~~kan~~ ^{het} aangepas het soos wat hy gemeen het nodig was. Die verskil tussen die beskrywing dat hy

"geskrik" het (en selfs dat hy "deurmekaar" was), en die latere bewering dat hy moontlik selfs vir n tydjie bewusteloos was en vir omtrent 5 minute nie kon praat nie, kan nie aan die feit dat hy deur middel van n tolk getuig het, toegeskrywe word nie. In hierdie selfde verband wil ek ook verwys na sy getuienis oor die besering wat hy opgedoen het. In kruisverhoor, nadat hy o.m. getuig het dat hy so verward was dat hy nie kon onthou wat hy gedoen het nie en dat hy moontlik selfs effens bewusteloos kon gewees het, is hy gevra hoe groot die wond op sy voorkop was. Hy het, soos reeds aangedui, gesê dat die wond maar klein was, maar dat dit baie ("profusely") gebloei het. (Sy hoofgetuienis was bloot dat dit "gebloei" het). Toe hy daarop gewys is dat die wond nouliks so ernstig kon gewees het dat dit hom verward kon gemaak het, het hy besef, so meen ek, dat hy die besering en die uitwerking daarvan darem te erg voorgestel het, en sy antwoord was toe: "My lord, after that I got a shock, that is the main thing, I had a shock." (Kyk paragraaf 9 van die opsomming van sy getuienis).

(C) Wat die besering betref, moet ook vermeld word dat Khumalo, wat o.m. getuig het dat Tlou langs hom gestaan het, gesê het dat hy niks besonders aan Tlou opgemerk het nie, en 'n mens moet aanvaar dat indien hy enige besering gesien het, hy dit sou genoem het. Trouens, Khumalo het getuig, soos reeds gesê is, dat Tlou nie een van die persone was wat beseer is nie. Khumalo het verder getuig dat Tlou hom vertel het dat hy beheer oor sy voertuig verloor het toe iemand die windskerm stukkend gegooi het, en dat hy geen ander rede (d.w.s. ook nie sy besering nie) genoem het oor waarom hy beheer oor sy voertuig verloor het nie.

(D) In verband met die besering verwys ek ook na wat gesê is in paragraaf 10 van die opsomming van Tlou se getuigenis. Hy is gevra, "Nou was daardie besering wat jy op jou voorkop opgedoen het, was dit opgedoen vóór die botsing met die voertuig, of het dit gedurende die botsing met die voertuig gebeur?", en sy antwoord was: "Nee, ek dink dit was vóór die botsing". Hierdie antwoord, "...ek

dink...../27

dink dit was vóór die botsing", skeep die indruk dat hy nie heeltemal seker was of hy vóór die botsing beseer is nie, en dit spreek natuurlik vanself dat indien hy nie vóór die botsing beseer is nie, al sy getuienis oor hoe sy besering hom verward gemaak het en tot die botsing gelei het, met die saak niks te doen kan hê nie. Miskien het hy nie goed gedink voordat hy hierdie antwoord gegee het nie, maar aan die ander kant kan dit ook op werklike onsekerheid aan sy kant dui, veral aangesien die antwoord gegee is in n stadium van sy getuienis toe hy nog nie sy verwardheid aan sy besering toegeskrywe het nie. Die relevante gedeelte van die getuienis lui soos volg:

"Nou wil ek hê jy moet vir sy Edele sê hoekom het jy nie mooi gesien daarna nie? --- Ek was deurmekaar.

Wat het jou deurmekaar gemaak? --- Na ek het hierdie voorwerp gehoor slaan my glas voor.

Het jy self enige beserings opgedoen? ---
—Op my voorkop het ek die merk, Edele.

Wat het jou daar getref? --- Ek is nie seker waarvan, miskien n stuk glas, of n klip.

Nou...../28

Nou was daardie besering wat jy op jou voorkop opgedoen het, was dit opgedoen voor die botsing met die voertuig, of het dit gedurende die botsing met die voertuig gebeur? — Nee, ek dink dit was vóór die botsing."

In hierdie verband kan ook daarop gewys word dat Tlou dit in die landdroshof as 'n moontlikheid toegegee het dat sy kop teen die windskerm gestamp het nadat die windskerm deur 'n klip getref is. (Kyk paragraaf 10 van die opsomming van sy getuienis). Dit is nie duidelik dat hierdie toeweging inhou dat sy voorkop moontlik beseer is toe dit teen die windskerm gestamp het nie (d.w.s., op die oomblik van die botsing), maar, hoe dit ook al sy, sy getuienis as geheel oor die besering wat hy opgedoen het, kom my as onbevredigend voor.

(E) Ek verwys ook na die getuienis oor hoe die windskerm daar ná die botsing uitgesien het. Tlou se getuienis hieroor was baie verward, maar, soos reeds gesê (paragraaf 6 van die opsomming van sy getuienis), dit blyk dat hy wou te kenne gee dat daar 'n min of meer ronde gat

in die middel van die linkerkantsê helfte van die wind-
skerm was en dat die res van die ruit, hoewel gebars,
nog aan die raam bly vassteek het. Hy het verder getuig
dat die glas rondom die gat na binne gebuig was, wat natuur-
lik - indien dit waar is - daarop sou dui dat n klip (of
ander harde voorwerp) die ruit na binne toe ingestamp het,
of daardeur gegaan het. Khumalo het nie veel gesê oor
hoe die windskerm gelyk het nie, maar wat hy gesê het -
nl. "die windskerm was gebreek gewees, maar by die kant
daar was stuk glase staan nog" - skyn vir my eerder strydig
met Tlou se getuienis te wees as in ooreenstemming daarmee.
Die getuienis van appellant oor hoe die windskerm gelyk
het, is heeltemal strydig met dié van Tlou. Daar is,
soos tevore gesê, aan hom gestel dat Tlou sou sê "that the
windscreen itself, the whole windscreen was shattered, and
there was a little round whole in the windscreen itself",
en sy antwoord hierop was: "No, I still say, my lord,
that there was no windscreen there, and there was no such

whole". (Tlou het ook gesê dat die regterkantse windskerm gebars was, maar hy is nie verder daaroor ondervra nie, en niemand anders het iets daaroor gesê nie).

Ten slotte verwys ek kortliks na sekere aspekte van die getuienis wat m.i. op onwaarskynlikhede in Tlou se verhaal dui:-

(i) Soos aangetoon is in paragraaf 5 van die opsomming van Tlou se getuienis, het hy in die landdroshof gesê dat hy van 40 tot 50 tree van die Mazda af was toe hy na regs begin beweeg het, en dat hy in die hof a quo gesê het dat hy nie sou sê dat daardie skatting verkeerd was nie. In die hof a quo het hy ook gesê dat hy net begin het om regs te draai toe sy windskerm getref is en dat hy ongeveer 17 tree van die Mazda af was toe sy windskerm getref is. Hierdie afstande is natuurlik net skattings, maar as dit so is, soos Tlou beweert, dat hy begin het om na regs te beweeg toe hy op 'n veilige afstand van die Mazda af was en, verder, dat sy windskerm getref is net toe hy begin het om

na regs te beweeg, dan sou n mens verwag het dat sy voertuig sou aangehou het om na regs te beweeg en dat dit regs van die Mazda af sou verby gegaan het. Dit het egter nie gebeur nie. Die Volvo het skynbaar reguit vorentoe beweeg en met die Mazda gebots waar dit aan die kant van die straat gestaan het.

(ii) Soos reeds gesê is, is geen klip of ander voorwerp wat die windskerm kon gebreek het, gevind nie.

Khumalo het dieselfde aand na so n voorwerp gesoek, maar het niks gevind nie. Dit is aan die hand gedoen dat die klip uit die Volvo kon geval het toe Tlou die deur oopgemaak en uitgeklim het, maar indien soiets gebeur het, moes die klip langs die motorkar gelê het en sou dit deur Khumalo gevind gewees het. Dit is waar dat Khumalo gesê het dat die lig nie baie goed was nie, maar dit is hoogs onwaarskynlik dat hy n klip wat langs die Volvo gelê het, nie sou gesien het nie. Hierby moet ook nog gesê word dat Tlou die volgende oggend na die toneel van

die botsing gegaan het. (Die Volvo het vermoedelik toe nog daar gestaan, want Tlou het die vorige aand, n tydjie nadat Khumalo daar aangekom het, van die toneel af weggehardloop omdat hy, soos hy beweer het, bang was dat hy deur die mense wat daar was, aangerand sou word.) Tlou het, soos reeds gesê (paragraaf 13 van die opsomming van sy getuienis), glasstukke in die straat gevind, maar hy het niks van enige klip (of ander voorwerp) gesê wat hy daar gesien het nie. In die lig van al hierdie getuienis, veral wanneer dit saam geneem word met wat in (E) hierbo oor die windskerm gesê is, kan n mens nie anders as om ernstig te twyfel of daar ooit so n klip (of ander voorwerp) was nie.

(iii) Indien Tlou se getuienis oor die afstand wat hy van die Mazda af was toe sy windskerm getref is, waar is, sou dit redelik wees, meen ek, om te verwag dat daar glasstukke op die straat sou gelê het tussen die punt

waar...../33

waar die ruit gebreek is en die plek waar die Volvo tot stilstand gekom het. Daar is nie getuienis dat daar enige glasstukke op daardie gedeelte van die straat was nie. In teendeel, al die getuienis wat daar oor glasstukke was, skyn te toon dat daar nie glasstukke op daardie gedeelte van die straat was nie. Volgens Khumalo was daar glasstukke in die Volvo en by die "point of impact". Hy praat nie van glasstukke elders nie. Tlou het getuig dat hy die oggend ná die botsing glasstukke op die toneel van die botsing gevind het. Volgens sy getuienis kon hy nie sê of die glasstukke afkomstig was van "the same car which was smashed, or of another one" nie. Met "the same car" bedoel hy, meen ek, die Mazda, sodat dit blyk dat hy verwys het na glasstukke wat hy op die punt van die botsing gesien het. Hy het nie van glasstukke elders op die straat gepraat nie.

Uit hoofde van die voorgaande meen ek, soos reeds gesê, dat mnr. Kuper se hoofbetoog, nl. dat die verhoorhof nie Tlou se verhaal oor hoe die windskerm ge-

breek het, moes aanvaar het nie, moet slaag. Hierdie bevinding hou in dat daar nie aanneemlike getuienis was om die afleiding te weerlê dat Tlou nalatig was nie, en dat gevolglik bevind moet word dat Tlou se nalatige bestuur die oorsaak was dat appellant beseer is.

Dit word soos volg beveel:

1. Die appèl slaag met koste.
2. Die bevel van die hof a quo word ter syde gestel en deur die volgende bevel vervang: "Vonnis ten gunste van die eiser ten bedrae van R6 124-88, met koste".

Appelregter.

Botha, AR.)
Holmes, AR.)
Galgut, Wnd. AR.)
Kotzé Wnd. AR.)

Stem saam.